

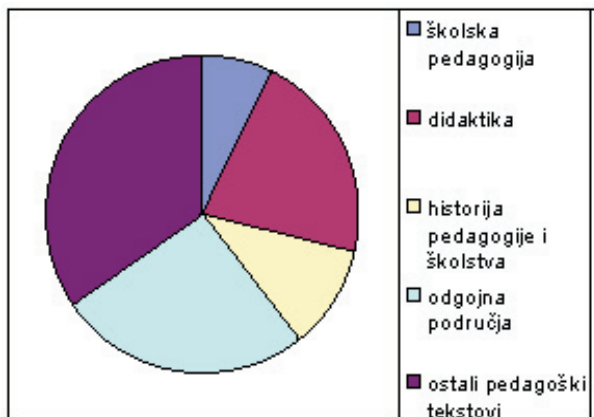
ANALIZA TEKSTOVA IZ OBLASTI ŠKOLSKE PEDAGOGIJE*

Fatima FETIĆ

Škola je mjesto gdje se misao formira, ali i deformira

Erih Fromm

O izvanporodičnoj sredini i odgoju djeteta, o mjestu i ulozi direktora škole u danjašnjem vaktu, o novoj školi iznutra itd. bilo je riječi u časopisu *Muallim*. U periodu koji se obrađuje, tj. od 1990. do 2003. godine, napisano je samo 5 (pet) tekstova iz oblasti školske pedagogije, što je premalo.

Grafički prikaz tekstova iz oblasti školske pedagogije (8%), sa ostalim kategorijama

U okviru tekstova koji tretiraju problematiku iz oblasti školske pedagogije, svoje mjesto našao je i tekst koji govori o mjestu

i ulozi direktora škole u danjašnjem vaktu. Autor ovog teksta konstatira da je pozicija, mjesto i uloga svih koji rukovode odgojno-obrazovnim institucijama danas postala odgovornija, kompliciranija, delikatnija i, na neki način, suptilnija.

Direktor škole danas više na sebe preuzima ulogu menadžera i strogo poslovnog čovjeka koji se u cjelini stara o školi i koji kao najvažniji dio svog posla shvata zastupanje i predstavljanje škole.

Učenikova slika o sebi je uvijek vrlo povoljna i on o sebi ima vrlo visoko mišljenje, bez obzira šta o njima mislili nastavnici i roditelji.

Nastavnikova slika o učeniku se najčešće izgrađuje na osnovu postignutog uspjeha, a rijetki su primjeri da se ona gradi na osnovu kompletne strukture učenika, ocjena i uvjeta u kojima učenik živi.

U školi učenici diferenciraju nastavnike na «dobre», «loše», stručnjake i nestručnjake, stroge i blage glavne i sporedne. Škola je radionica u kojoj se razrađuje buduće društvo.

Onoliko koliko budemo uložili u školu i koliko budemo u njoj, toliko ćemo imati od nje i biti prisutni u budućim tokovima života.

Narednim tekstom, autor stavlja akcent na one društvene faktore i činioce koji su,

*Ovaj tekst predstavlja drugi dio nešto skraćene verzije diplomskog rada autorice na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, Odsjek za pedagogiju

uz porodicu, odgojni elementi u životnoj svakodnevnici, i to:

- škola,
- rodbina,
- komšiluk (susjedi),
- vršnjaci,
- kulturne, političke, sportske i druge organizacije i društva.

Erih Fromm je rekao: »Škola je mjesto gdje se misao formira, ali i deformira«.

Dijete u školi mora prihvatiti mnoge nove oblike ponašanja. Mora naučiti da se uzdržava od zadovoljenja mnogih želja kojima su mu roditelji udovoljali bez odlaganja. Mora u toku dužeg vremena biti mirno, prilagoditi se i snaći u mnogobrojnim novim zahtjevima koje postavljaju nastavnici. Osnovna škola je društveno-pedagoško središte za učenje.

Rodbina utiče na odgoj djeteta naročito u malim porodicama, u kojima, uz djecu i unučad, zajedno ili vrlo blizu žive djedovi, kao i kod onih porodica u kojima djeca često kraće ili duže borave izvan užeg porodičnog kruga (kod rođaka, daidža daidžinica). U takvim situacijama je bitno da roditelji i rodbina imaju jednake stavove pitanjima koja su bitna za život.

Komšiluk je nekad imao sličnu ulogu kao rodbina. Danas je stanje takvo da se porodice u gradovima uvlače u «granice» svojih stanova, a na selima se nekadašnje prijateljstvo pretvara u rivalstvo i borbu za prestiž.

Vršnjaci u djetinjstvu i u mladalačkom dobu imaju veliki uticaj na formiranje ličnosti. Oni utiču na to koje će vrijednosti dijete nastojati ostvariti, djeluju na njegovo nastojanje za nezavisnošću i samostalnošću, kao i na formiranje mnogobrojnih i ličnih, a posebno socijalnih stavova. Prema nekim autorima, vršnjaci su možda najuticajniji faktori u formiranju stavova djeteta, a prema mišljenju nekih autora su važniji od nastavnika i odmah po važnosti poslije roditelja.

Kulturne, političke, sportske, tehničke i druge organizacije i društva su dobrovoljne, ali propagandno privlače mlade, a onda od njih zahtijevaju određenu disciplinu. Svojim sadržajima mogu biti atraktivne u angažiranju

mladih u njihovo slobodno vrijeme.

U narednom tekstu autor navodi razliku između šefa i voditelja te ističe da je razlika u tome što voditelj od saradnika traži provjeru ili ocjenu kvaliteta vlastitog rada, olakšava rad, osigurava ugodan ambijent za rad lišen prisile.

Za kvalitetan i produktivan rad i motiviranje učenika vrlo je značajno uspostaviti pozitivan razredni ugođaj. Da bi odgajatelj uspio, mora imati razvijen interes za odgajnika, poznavati njegove osobine, biti sposoban da ga shvati, da se u njega uživi, tj. da ima sposobnosti empatije. To znači da treba uspostaviti pogodnu školsku klimu. Školska klima ima svoj segment – razrednu nastavnu klimu. Za nastavnu klimu je najodgovorniji nastavnik, jer ona u mnogome od njega ovisi. Povoljna klima će automatski rezultirati boljim edukativnim rezultatima, a rezultati će doprinijeti još boljoj nastavnoj klimi. Dalje, autor prema karakteristikama klime, navodi četiri tipa škola po Juriću:»

- autokratsko-izolirajuća – orijentirana na znanje bez mogućnosti vanjskih utjecaja, čak se isključuje i saradnja roditelja;

- autokratsko-bliska – životu nešto otvorenija od prethodne, pokazuje svoje rezultate (izložbe, svečanosti), ali samo kao djelo uprave i nastavnika;

- demokratsko-izolirajuća – razvijeni unutarnji odnosi među subjektima, uz priznavanje individualnih prava, ali djeluje kao «svijet za sebe»;

- demokratska i životno bliska – uvažava interese učenika za različite sadržaje nastave.»¹⁷

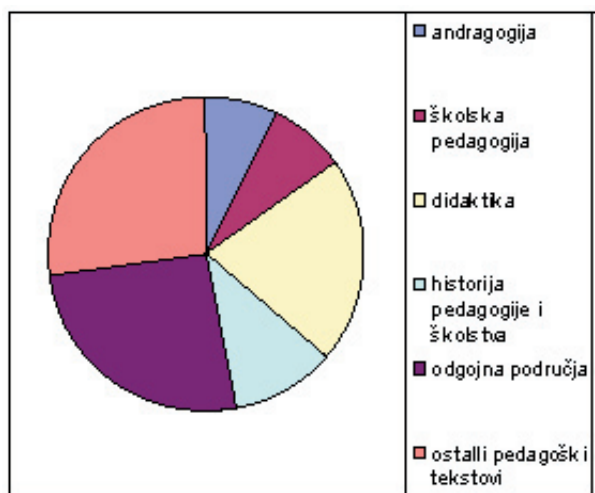
3.6. ANALIZA TEKSTOVA IZ OBLASTI ANDRAGOGIJE

Čovjek ne može ništa učiniti da ne ostari, ali može dosta učiniti da ne zastari.

Na osnovu dosadašnje analize tekstova, vidljivo je da je, od 75 (sedamdeset pet) brojeva časopisa, u *Muallimu* u periodu koji se tretira, i to od 1990. do 2003. godine, objavljeno samo 5 (pet) tekstova iz oblasti školske pedagogije, što je poražavajuće uzme li se u obzir važnost ove

oblasti. Nadati se je da će u periodu koji slijedi mjesto u ovom časopisu naći veći broj tekstova iz ove oblasti.

Uglavnom se radi o problematici stručnog usavršavanja nastavnika, permanentnom obrazovanju, cjeloživotnom učenju itd.

Grafički prikaz tekstova iz oblasti andragogije (7%), sa ostalim kategorijama

Prvi analizirni tekst u ovom radu bio je tekst iz područja andragogije autora Bajre Grozdanića pod naslovom Kakvog nastavnika želimo.

Autor ističe važnost stručnog usavršavanja nastavnika, i to da nastavnik kakav je potreban mora biti stručno osposobljen, svestrano obrazovan, patriotski orijentiran te da u svakom trenutku ispoljava ljubav prema učenicima, sa punim uvažavanjem njihove ličnosti.

Stručno osposobljen nastavnik bit će blizak učenicima tako što će razumjeti njihove nedostatke i znati kako da se oni otklone na najefikasniji način.

U narednom obrađenom tekstu autor naglašava potrebu savremenog čovjeka da stalno uči. Kako je rekao francuski filozof Kondorse (1872. godine), "Učenje se ne treba napuštati kad pojedinac završava škole... ono treba obuhvatiti sve periode ljudskog života, jer nema perioda u kome nije moguće učiti".

Stalno stručno usavršavanje je vid borbe protiv nazadovanja, zastarjevanja, održavanja koraka sa savremenosti i aktivnog prisustva

u svijetu promjena. U svim djelatnostima i profesijama je neminovno biti aktuelan i pratiti šta se novo iznalazi u nauci i tehnologiji.

Jedan mislilac je rekao da čovjek ne može ništa učiniti da ne ostari, ali može dosta učiniti da ne zastari.

O potrebi permanentnog obrazovanja bilo je riječi u još jednom tekstu autora Alage Derviševića. Autor navodi da Peter Drucker ističe da se ukupno svjetsko znanje svakih 5-8 godina udvostruči, a znanje američkih studenata po završetku studija nije više aktuelno, pa su oni osposobljeni samo za dalje učenje uz rad.

Već danas u Americi svaki radnik na stručnim poslovima ima dnevnu radnu obavezu da, u zavisnosti od prirode posla, na radnom mjestu dva do šest sati uči. To je zato što se znanja veoma brzo umnožavaju, a njih je moguće pratiti samo sistematskim i permanentnim učenjem.

Veoma zanimljiv podatak u vezi sa ovim tekstom je taj da su stručnjaci izračunali da znanja stalno zastarijevaju, kao npr. to da srednjoškolska znanja zastarijevaju za 20 godina, visokostručna (fakultetska) znanja zastarijevaju za 10 godina, znanja stručnih i proizvodnih zanimanja za 5 godina, tehnološka za 3 godine, a informatička znanja za godinu. Čak u nekim oblastima informatičke tehnologije znanja zastarijevaju i za 6 mjeseci.

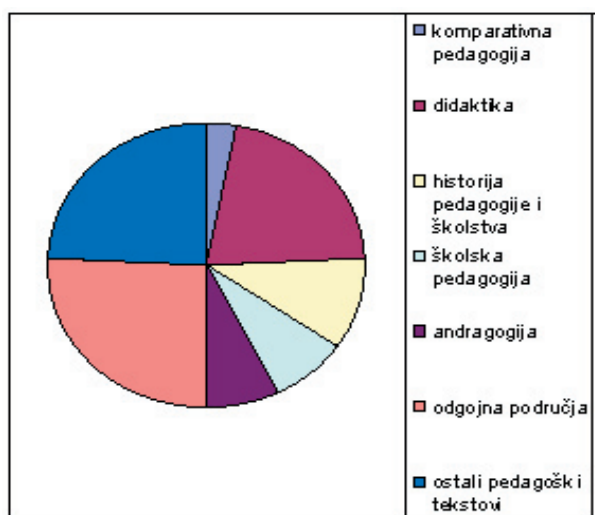
Permanentno obrazovanje je danas postalo važnije od redovnog, jer je ono svojom filozofijom, ciljevima, metodama i tehnikama okrenuto sadašnjosti i budućnosti, dok je, naročito u nerazvijenim zemljama, najviše okrenuto prošlosti.

Također je u okviru ove oblasti predstavljen i novi časopis *Obrazovanje odraslih*. Autor ovoga teksta predstavlja novi časopis kao bosanskohercegovačko kulturno glasilo. Dalje naglašava da u dugoj pedagoškoj tradiciji nikad nije izdavan časopis slične strukture i namjene. Ovaj časopis dolazi u pravo vrijeme u vrijeme naraslih potreba za temeljitijim i trajnim obrazovanjem odraslih. U njegovom prvom broju su prisutni radovi istaknutih andragoga i univerzitetskih profesora, kao što su Jusuf

Žiga, Mujo Slatina, Sava Bogdanović, Olga Agrapova, Anita Klapan, Miomir Despotović, Radivoje Kulić i Ilija Lavrnja. Pored teorijski i praktično vrijednih tekstova sadržanih u rubrici Teme broja, časopis tretira i druge probleme značajne za proces obrazovanja odraslih.

3.7. ANALIZA TEKSTOVA IZ OBLASTI KOMPARATIVNE PEDAGOGIJE

Iz oblasti komparativne pedagogije zastupljena su samo dva teksta u 75 brojeva *Muallima*, što procentualno iznosi 3% od ukupno objavljenih tekstova koji tretiraju problematiku odgoja i obrazovanja.

Grafički prikaz tekstova iz oblasti komparativne pedagogije (3%), sa ostalim kategorijama

Oba teksta koja tretiraju komparativnu pedagogiju govore o vjeronauci u državnim školama u Evropi, a drugi tekst daje prikaz statusa vjeronauke u Njemačkom obrazovnom sistemu. U prvom tekstu se ističe da je u gotovo svim evropskim zemljama vjeronauka sastavni dio nastavnih programa u državnim osnovnim i srednjim školama. U Austriji je izvođenje vjeronauke omogućeno svim priznatim vjerskim zajednicama pod uvjetom da imaju određeni broj učenika. Islam je jedna od tih zajednica i islamska se vjeronauka godinama izvodi u austrijskim školama.

U Njemačkoj ustav garantira vjeronauku u državnim školama kao «normalan» predmet, tj.

obavezan za sve, s mogućnošću povlačenja uz odobrenje. U Hrvatskoj je vjeronauka obavezan predmet u svim školama. U Engleskoj je vjeronauka također dio nastavnog plana, s tim što se roditeljima koji imaju rezervu ostavlja mogućnost da povuku djecu sa tih sati. U Španiji je vjeronauka prvenstveno katolička. Izboran je predmet u državnim školama. Ocjenjuje se, ali se ocjene ne uzimaju u obzir prilikom dodjele stipendija i upisa na visoke škole. U Grčkoj je vjeronauka obavezna učenicima koji se izjasne kao pravoslavci. U Irskoj ustav garantira pravo roditeljima da njihova djeca steknu ne samo vjersku naobrazbu, već i vjerski odgoj. Vjeronauka je obavezna i u Finskoj i Danskoj. U Mađarskoj je vjeronauka postala fakultativni predmet nakon što u Parlamentu nije prošao prijedlog Vlade da bude obavezni predmet. U Poljskoj je katolička vjeronauka dio zvaničnog nastavnog plana. Sa takve nastave mogu odsustvovati samo učenici koji dobiju dopuštenje i uz roditeljsku saglasnost. U Italiji je vjeronauka izborni predmet. U Litvaniji je također izborni predmet i svim priznatim vjerskim zajednicama je omogućeno njeno organiziranje u državnim školama.

U drugom tekstu, o vjeronauci u njemačkim školama, autor piše o tome da je njemačko društvo davno spoznalo da je religija najmoćniji integrativni faktor za očuvanje primarnih i sekundarnih grupa te države u cjelini. Stoga je jedna od osnovnih briga države i društva da školski sistem osnovnog i srednjeg obrazovanja kao obavezan predmet u nastavi ima nastavu religije.

Duži period je religija u školama bila identična sa crkvenim katekizmom, koji je predavan u crkvenim školama. Međutim, dolazi period koji označava priznanje Nijemaca da više nisu sami. Među njima je značajan broj doseljenih stranaca, koji se na ovome tlu posve žele zadržati sa svojom kulturom i religijom. Godine 1981. je Pokrajinska vlada za Sjevernorajnsku oblast uvela pilot projekt islamske nastave religije. Ovaj je projekt Islamska zajednica u Njemačkoj prihvatila sa oduševljenjem.

Sljedeći doprinos boljem kvalitetu nastave

o islamu ogleda se u tome da u sastavljanju neophodnih priručnika za nastavnike sudjeluju istaknuti islamski naučni autoriteti na području Njemačke.

Primijeti se i zaokret sa knjiškog i suhog teoretskog ka životnom, iskustvenom.

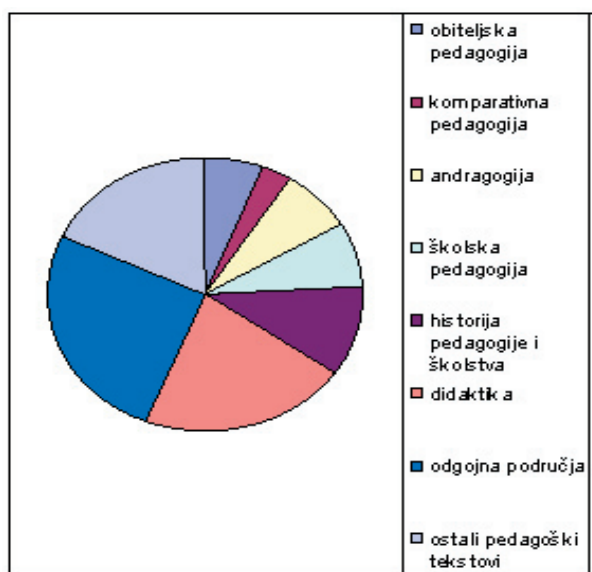
Religija se doživljava kao konkretna, socijalna stvarnost. Ona počiva tu, u razredu, među đacima.

U školskim kuhinjama djeca spremaju božićna i bajramska jela, strogo pazeći šta smiju jesti jevrejska i muslimanska djeca, a šta ne smiju, i zajedno proslavljaju svako na svoj način.

Kao što je Hofman rekao: »Najbolje je da Zapad počne razumjevati islam, a i islam Zapad, to bi bilo najlakše«. Ovim neophodnim putem, koji nije ni lahak, ali je uzvišeno velik, krenula je njemačka škola.

3.8. ANALIZA TEKSTOVA IZ OBLASTI OBITELJSKE PEDAGOGIJE

Od ukupno 75 objavljenih tekstova koji tretiraju problematiku odgoja i obrazovanja, našla su se 4 (četiri) teksta iz oblasti obiteljske pedagogije. Akcent u svim tekstovima stavljen je na porodicu, njenu krizu i put njenog prevladavanja, na porodicu i odgoj djece, na zlostavljanje djece u porodici te na Internet, koji poslije televizije kuca na naša vrata.

Grafički prikaz tekstova iz oblasti obiteljske pedagogije (6%), sa ostalim kategorijama

Prvi tekst iz oblasti obiteljske pedagogije govori o krizi u kojoj se našla danjašnja porodica. Autor konstatira da je današnja porodica uveliko u krizi te da vlada oblik sužene, male, atomističke porodice. Mala moderna porodica podrazumijeva muža i ženu i uz njih brižno proračunat broj potomaka. Najčešće, jedno ili dvoje. Poražavajuće je to da istraživanja u visokorazvijenim zemaljama Zapada daju podatke o tome da se do jedne trećine parova opredjeljuje za zajednički život bez djece. Postupno slabe i veze na relacijama roditelji – djeca i djeca – roditelji. Zdrav odnos prema užoj i široj zajednici ogleda se u tome što se „čovjek mora brinuti za porodicu, državi mora služiti, a društvu mora pripadati“. Društvena funkcija porodice slabi. Sve manje je porodica regulator društvenoga. S druge strane, vidljivo slabi i društvena briga o porodici.

U modernim porodicama je prisutan duh dezorganizacije, a uz dezorganizaciju se nadovezuje dezintegracija, koja je uočljiva u slabljenju autoriteta starijih članova u odnosu na mlađe i u odnosu muž – žena.¹⁸

Da je porodica prvi i najvažniji element u životu svakog djeteta, navodi se u tekstu autora Hasana Hilića, koji, između ostalog, piše da prvi odgoj i modeliranje ličnosti počinje u porodici. Razloge za dobro ili loše ponašanje uvijek nalazimo u načinu kako je neko odgajan u porodici. Stoga je porodica naš početak, izvor i korijen, tj. izvor, početak i korijen čovječanstva, tj. ljudskog društva. Zato roditelji imaju veliku odgovornost prema čovječanstvu zbog djece koju odgajaju. Propusti u odgoju djece ne mogu se nikad i ni sa čime nadoknaditi ili popraviti. To je trajna šteta koju svi roditelji trebaju imati na umu.

Narednim tekstom nadovezat ćemo se na sljedeći, koji govori o zlostavljanju djece u obitelji. U uvodu ovoga teksta, autor uglavnom piše o seksualnom napastovanju djece od njihovog oca, očuha ili usvojitelja. Naglašava da je to problem svih nas, a ne samo osoba koje su neposredno pogođene tim činom. Autor navodi i neke varijante nepoželjnog ponašanja roditelja, pa ističe: »Sve majke nisu dobre majke, ima majki koje ne vole svoju

djecu; autoritet majke je važan u pravilnom usmjeravanju razvoja djeteta, ali ne autoritet koji je stvoren na strahu, već autoritet koji je izrastao iz psihološki poželjnih osobina i ponašanja majke».19 Ukoliko se majka ponaša na autoritaran način, onda je položaj djeteta veoma težak.

Dijete sebe doživljava kao osobu koju majka ne voli, jer je on samo teret, objekt, biće kome se ona ne raduje. Svoje autoritarno ponašanje majka-nemajka može ispoljiti na način više prihvatljiv za okolinu – maženjem. Maženje je karakteristično za posesivne majke. Takva majka sputava samostalnost djeteta, nadzire njegove postupke, određuje s kim će se družiti itd.

U tekstu Fahire Fejzić riječ je o televiziji i Internetu kao sredstvima sa kojima se susreće danjašnja suvremena porodica u odgoju djece. Autorica na samom početku ističe da je, htjeli mi to ili ne, potpuno neovisno o našoj volji ili pripravnosti, nova era zakucala na sva naša vrata, a dobrim dijelom već ušla u naše domove, uredi i naše duše, jer je nezaustavljiva, moćna i razorna poput energije same.

Televizija je medij bez presedana, koji lahko dopire do miliona ljudi s istom porukom i u istom trenutku. Televizija je, kad je u pitanju evropski prostor, medij broj jedan. Autorica je obavila istraživanja anketnog tipa u klasičnoj urbanoj školi u Sarajevu, u Osnovnoj školi Mula Mustafa Bašeskija, i to na uzorku od 85 osnovnoškolaca uzrasta 9 i 10 godina, te došla do sljedećih rezultata:

- 46,75% ovog uzrasta gleda televiziju između 2 i 4 sata dnevno,
- 44,6% gleda dnevno više od 6 sati.

Ukoliko se pomnoži ova satnica sa brojem dana u sedmici, onda je prilično zabrinjavajući podatak da prosječni desetogodišnjak u Sarajevu provodi 28 ili 42 sata pred TV-ekranom. Prilično iznenađujući je podatak da, kad su u prilici birati između televizije i igre, čak 40,80% djece biraju gledati televiziju na uštrb igre.

Što se tiče Interneta, s pravom se može reći da postaje zamjena dječijem svijetu i zamka njegovom rastu, jednako ili više od televizije.

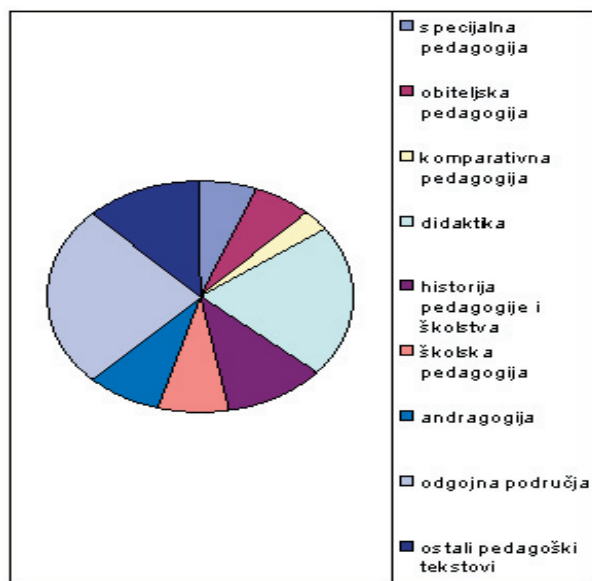
Jer, kompjuter u određenoj fazi upotrebe postaje nadomjestak za igru, za razgovor, za druženje, za neposrednu komunikaciju, čak se događa da postaje najbolji prijatelj, najbolja raznododa, najinteligentniji partner. Dijete za kompjuterskim ekranom je otuđeno od porodice, vršnjaka, od igre i društvenog narastanja. Ono ne stiče dobre, pravilne, niti pravovremene navike iz kontakata. Takvo dijete više nema prirodni osjećaj za druženje, neće imati potrebu da osjeća drugo ljudsko biće, svoga vršnjaka, vršnjakinju. Puno su stranice novina o negativnoj strani upotrebe ove najmodernije tehnologije.

Zbog svega ovoga, na nama je da našoj djeci osiguramo sretnu porodicu, u kojoj će odrastati prirodno, lagahno i biti sretna i zadovoljna.

Poražavajuće je da su se u 75 brojeva *Muallima* koji su tretirani ovim radom našla samo 4 teksta koji tretiraju oblast obiteljske pedagogije, posebno u današnjim uvjetima, kad je porodica u najvećoj krizi do sada. Nadati se je da će u narednim brojevima svoje mjesto naći veći broj tekstova iz ove oblasti.

3.9. ANALIZA TEKSTOVA IZ OBLASTI SPECIJALNE PEDAGOGIJE

S problematikom specijalne pedagogije su u 75 brojeva *Muallima* objavljena 3 teksta, što iznosi 5% od ukupnog broja pedagoških tekstova.

Grafički prikaz tekstova iz oblasti specijalne pedagogije (5%), sa ostalim kategorijama

U tekstovima iz oblasti specijalne pedagogije tretirana je nadarenost, dok se u jednom tekstu govori i o aktuelnoj temi u našoj zemlji u postratnom periodu, i to o odgođenim reakcijama na ratni traumatizam kod djece koja su preživjela progon iz Srebrenice. Autor navodi da se krajem 1998. godine u Vozući, u kojoj je smješten veliki broj prognanika iz Srebrenice, ubio učenik 6. razreda koji je prognanik iz Srebrenice. Motivi nisu istraženi, mada cjelokupni psihosocijalni okvir upućuje na posljedice ratnog traumatizma. Ovaj slučaj je, navodi autor, motivirao da se istraži anksioznost i depresivnost kao manifestacije posttraumatskog stresa učenika osmog razreda u Vozući uzrasta dječaka koji se objesio, a koji su preživjeli progon iz Srebrenice.

Objašnjavaju se pojmovi anksioznosti i depresije te se navodi da je anksioznost osjećanje straha i nelagodnosti, da utiče na cjelokupno stanje ličnosti, pa je često prati nesanicu, uznemirenost, nekontrolirane misli, slaba koncentracija itd.

Depresija je negativna emocija koja može imati različite gradacije, od potištenosti do izražene tuge i očajanja.

Istraživanjem se došlo do rezultata:

- nema razlike između dječaka i djevojčica u dimenzijama depresije i anksioznosti;
- postoji razlika u anksioznosti i depresiji između djece čiji su roditelji poginuli;
- postoji značajna povezanost između dvije dimenzije odgođene reakcije na ratni traumatizam anksioznosti i depresivnosti;
- postoji značajna statistička razlika između dva uzorka u školskim rezultatima.

Djeca koja su preživjela ratni traumatizam imaju izraženije odgođene traumatske reakcije. Ratni traumatizam utiče na uspjeh u školi.

Kako bi se traumatizirana djeca što bolje uklopila u normalne tokove života, potrebno je utvrditi terapeutsku strategiju.

Tekstovi koji tretiraju nadarenost govore o tome da je, da bi se odredila i identificirala nadarenost, neophodno znati njene dimenzije, njenu strukturu. Mogućnost sagledavanja

dimenzija nadarenosti determinirana je prirodom nadarenosti.

M. Čudina-Obradović piše o nadarenosti kao visokoj općoj sposobnosti i specifičnoj sposobnosti, općoj sposobnosti divergentnog mišljenja, produktivno kreativnim sposobnostima, sposobnostima kvalitetne upotrebe misaonih procesa i visoko razvijenim područno-specifičnim sposobnostima.

Da bi čovjek tokom svog životnog vijeka manifestirao darovitost, da bi u aktivnostima kojima se bavi pokazao punu produktivnu darovitost, neophodno je već u djetinjstvu posvetiti punu pažnju fenomenu darovitosti.

Hoće li dijete razviti svoju darovitost, hoće li postizati vrhunske rezultate u nekom području ljudskog života, ovisi o čitavom spletu uzroka. Ovisi o karakteru uticaja kojima je dijete izloženo, o okolnostima u kojima dijete živi, u kojima se razvija i raste.

Osnovne aktivnosti vezane za uvažavanje osobitosti darovite djece i njihovih posebnih potreba u odgoju i obrazovanju mogu se svrstati u sljedeća područja:

- osposobljavanje odgajatelja za rad s darovitom djecom;
- prepoznavanje nadarene djece;
- šta razvijati kod nadarene djece;
- organiziranje rada s darovitom djecom;
- rad s roditeljima darovite djece;
- istraživanje, ispitivanje i pokusi;
- ocjene, korekcije i inoviranje rada s darovitom djecom;
- formiranje baze podataka o radu s darovitom djecom.

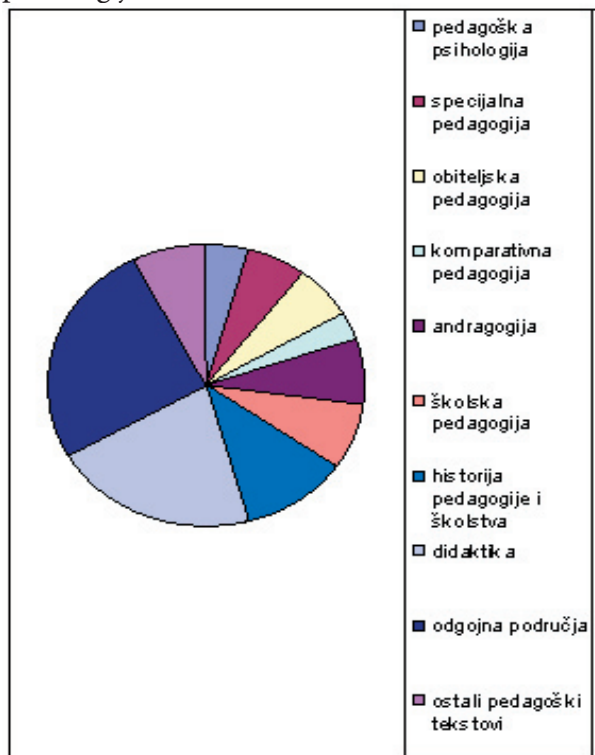
Problematici specijalne pedagogije u ovom časopisu, barem zasad, nije posvećeno dosta pažnje, iako je, kako je i ranije naglašeno, potreba za tekstovima iz ove oblasti prijeko izražena u ovom postratnom periodu.

Ovu problematiku bi trebalo prepustiti specijaliziranim časopisima, ali kako njih u našoj pedagoškoj javnosti nema, tu ulogu trebaju preuzeti ostala pedagoška glasila, kakav je i *Muallim*.

4.0. ANALIZA TEKSTOVA IZ OBLASTI PEDAGOŠKE PSIHLOGIJE

Od ukupno 66 tekstova objavljenih u *Muallimu*, objavljena su samo 3 (tri) teksta koji tretiraju problematiku iz pedagoške psihologije.

Grafički prikaz tekstova iz oblasti pedagoške psihologije (5%), sa ostalim kategorijama

Jedan od tekstova koji je uvršten u kategoriju pedagoške psihologije je tekst o motivaciji uopće te o njenom značaju u školskom učenju. Motivacija se obično definira kao proces pokretanja, usmjeravanja i održavanja aktivnosti pojedinca u toku određenog vremena. Motivom se smatra unutrašnje stanje u kome započinje aktivnost, koja se usmjerava ka određenom cilju i koja čini čovjeka spremnim da se kreće ili duže bavi njome. Kako navode neki autori svaki motiv ima ishodište (izvor), cilj, snagu i trajanje.

Motivacija koja proizlazi iz personalnih činilaca označava se pojmom unutrašnja motivacija. Motivacija koja je rezultat spoljašnjih činilaca koji su najčešće locirani u socijalnom okruženju, naziva se spoljašnjom motivacijom.

Motivacija za školsko učenje je posebna vrsta motivacije.

Prema Bropfijevom mišljenju, motivacija za školsko učenje uključuje doživljaj školskih aktivnosti kao vrijednih i smislenih i kao mogućnosti za ostvarenje željenih dobiti. Motivacija za školsko učenje uspostavlja se i razvija u školi, jer se jedino u školi učenici susreću sa specifičnim školskim aktivnostima. Otuda škola ima ključnu ulogu u uspostavljanju i razvoju motivacije. Mnoge teorije motivacije ističu značaj ciljeva za reguliranje školskog učenja. Dvije najvažnije vrste ciljeva u školskoj situaciji su znanje i uspjeh.

Maslovljeva teorija motivacije, koja je široko prihvaćena i veoma uticajna, oslanja se na potrebe koje su ključni pojam u razumijevanju motivacije. Prema ovoj teoriji, potrebe su uređene hijerarhijski, od bioloških, preko potreba za sigurnošću, za ljubavlju i pripadanjem, za samopoštovanjem i znanjem, do potrebe za samoaktuelizacijom.

U narednom tekstu, autor mentalni odgoj djeteta razmatra na sljedeći način:

- prema potrebi obrazovanja;
- razvijanju mišljenja i inteligencije;
- zaštiti psihičkog zdravlja.

“Mentalni i intelektualni odgoj počinje još od rođenja uravnoteženom ishranom. U kasnijim godinama, školovanjem i postupnim usavršavanjem, intelekt dostiže svoju zrelost. Uravnoteženost psihičkog zdravlja djeteta moguće je osigurati ako se ono uči idealima i istini, ali samo pod uslovom da roditelji istovremeno svojim pogrešnim primjerom ne učine korake koji će u dječijoj psihi izazvati proturječnost”²⁰.

Posljednji tekst koji tretira oblast pedagoške psihologije odnosi se na principe učenja i razvoj ličnosti. Principi učenja se mogu vezivati za čovjekovu sigurnost (rano učenje) i za rast i razvoj ličnosti (Maslow). Prvi principi omogućuju da dijete/čovjek dostigne potreban stepen sigurnosti i povjerenja u odgajatelje i sredinu. Dalje, autor piše o ranom učenju, pa naglašava da rano učenje karakterizira princip utiskivanja i bilježenja tragova i princip vezivanja i zadovoljstva. Utiskivanje ili

urezivanje je otkriveno kod nekih vrsta ptica. Posebno je izrazito kod divlje guske. Mala guska pristaje za svojom majkom čim se izleže. Ukoliko prije svoje majke ugleda ljudsko biće ili neki drugi pokretni predmet, ono će njih pratiti a ne svoju majku.

Kod ovog učenja nema pokušaja i pogrešaka, nema nagrađivanja ili kažnjavanja. Utiskivanje je prvi i osnovni princip učenja koji u nekom smislu ostavlja nervne tragove. "Radonjić kaže da je oblik ranog učenja veoma specifičan i upečatljiv oblik učenja koji karakterizira:

- vezivanje urođene reakcije za adekvatni objekt;
- zbiva se u kratkom vremenskom intervalu
- kritičnom periodu;
- odigrava se vrlo brzo i po principu sve ili ništa;
- rezultati utiskivanja su permanentni?"²¹

Vezivanje kao fenomen ranog učenja je slična pojava utiskivanju. Vezivanje je emocionalna privrženost nekom licu, predmetu ili potreba velikog oslanjanja na to lice radi zadovoljavanja emocionalnih potreba. U normalnim uvjetima to je obično majka.

Navikavanje ili habituacija: Da bi se čovjekov život što više olakšao, potrebno je razviti određene navike. One se formiraju ponavljanjem, izvođenjem i vježbanjem određenih operacija, radnji i oblika ponašanja. Uvjetovanje je uspješnije u dolaženju do tačnog odgovora. Suština uvjetovanja je u tome da se uz jednu dâ još jedna draž za koju znamo da redovno i neizostavno izaziva željeni odgovor. Uopćavanje draži nam pokazuje kako navike nisu povezane samo sa situacijom u kojoj su one naučene. Uopćavanje ima adaptivnu vrijednost kojom se proširuje prostor čovjekovog snalaženja u nepoznatim situacijama.

Učenje pomoću uspjeha igra veliku ulogu u učenju i razvoju čovjekove ličnosti. Za ovo učenje se vezuje tzv. princip potkrepljenja. Ovaj princip je bio definiran kao zakon efekta. Zakon ili princip efekta odnosi se na činjenicu da se brže uče one reakcije i ponašanja koji

su praćeni pozitivnim potkrepljenjem, a da se sporije uče ili gotovo ne uče ukoliko bivaju praćene negativnim potkrepljenjem.

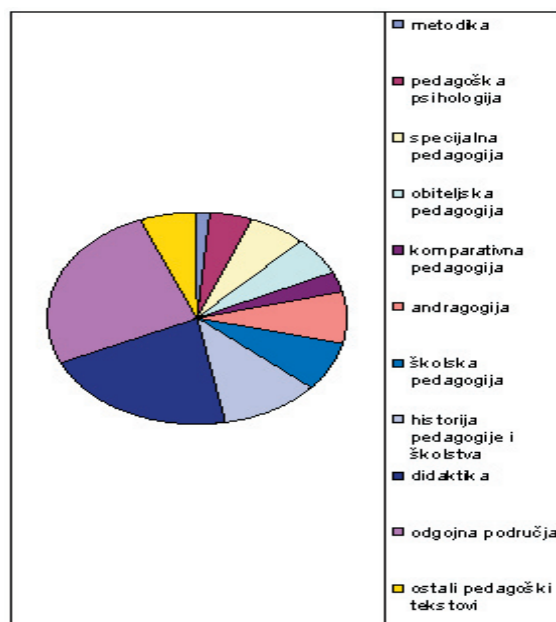
Uviđanje: Učenje putem pokušaja i pogrešaka i učenje uvjetovanjem pokazuju postepeni i nepravilni priraštaj rezultata učenja. Međutim, postoji učenje odjedanput. Principom uviđanja se ukazuje na iznenadnost kao karakteristiku učenja. Od onog momenta kad se uviđanje dogodilo, od tada rezultat učenja postoji kao stalna tvorevina. Nakon uviđanja, problem se lahko i brzo rješava. Uviđanje se odnosi na shvaćanje odnosa između objekata.

Identifikacija i učenje po modelu: Ako želimo objasniti razvoj ličnosti, smatra Freud, identifikacija je gotovo jedini princip učenja koji nam to omogućuje. Principom učenja po modelu se ističe značaj imitacije za određena ponašanja i karakter mladih.

S obzirom da je pedagoška psihologija široka oblast, nadati se da će ubuduće naći svoje značajnije mjesto u *Muallimu*.

4.1. ANALIZA TEKSTOVA IZ PODRUČJA METODIKE

U 66 brojeva *Muallima* koji tretiraju pedagošku problematiku objavljen je samo 1 (jedan) tekst iz oblasti metodike.

Grafički prikaz tekstova iz oblasti metodike (2%), sa ostalim kategorijama

Jedini objavljeni tekst iz oblasti metodike tretira problematiku metodike vjeronauke.

Autor ističe da, s obzirom na činjenicu da je veliki dio nastavnih sadržaja iz vjeronauke po svojoj prirodi apstraktan školskom uzrastu, nastavnik vjeronauke u svakoj situaciji mora biti spreman i vješt u izboru adekvatnih sredstava koja će doprinijeti lakšoj učenikovo recepcciji nastavnih sadržaja.

Zato je autor detaljno prikazao jedan model pismene pripreme, prema kome je održan praktični sat vjeronauke u odjeljenjima prvog razreda osnovne škole.

U pripremi je demonstrirana uloga unutrašnje očiglednosti (čulnosti) u učenikovo recepcciji nastavnih sadržaja te ilustracija kao oblik stvaralačkog istraživanja pomoću koje se najlakše može doći do pouzdane povratne informacije o kvalitetu učenikovo emotivno-intelektualnog doživljaja usvojenih novih sadržaja.

Ukoliko sagledamo činjenicu da se broj predmeta u školi od osnovne preko srednje kreće između šest i petnaest te da to iziskuje isto toliko metodika nastavnih predmeta, može se zaključiti da se o ovoj problematici u *Muallimu* nije pisalo u onolikoj mjeri koju ta oblast zaslužuje.

4.2. ANALIZA TEKSTOVA IZ OBLASTI METODOLOGIJE

Kao što je slučaj sa predhodnom oblasti, ni tekstovima iz oblasti metodologije nije pridana dovoljna pažnja, jer je među 66 tekstova koji tretiraju pedagošku problematiku, u *Muallimu* svoje mjesto našao samo jedan tekst iz ove oblasti.

U ovom radu se govori o znanstvenom putu u istraživanju i o onome koji to nije. Sama razdvojenost pojave i suštine nameće nužnost ovoga razlikovanja.

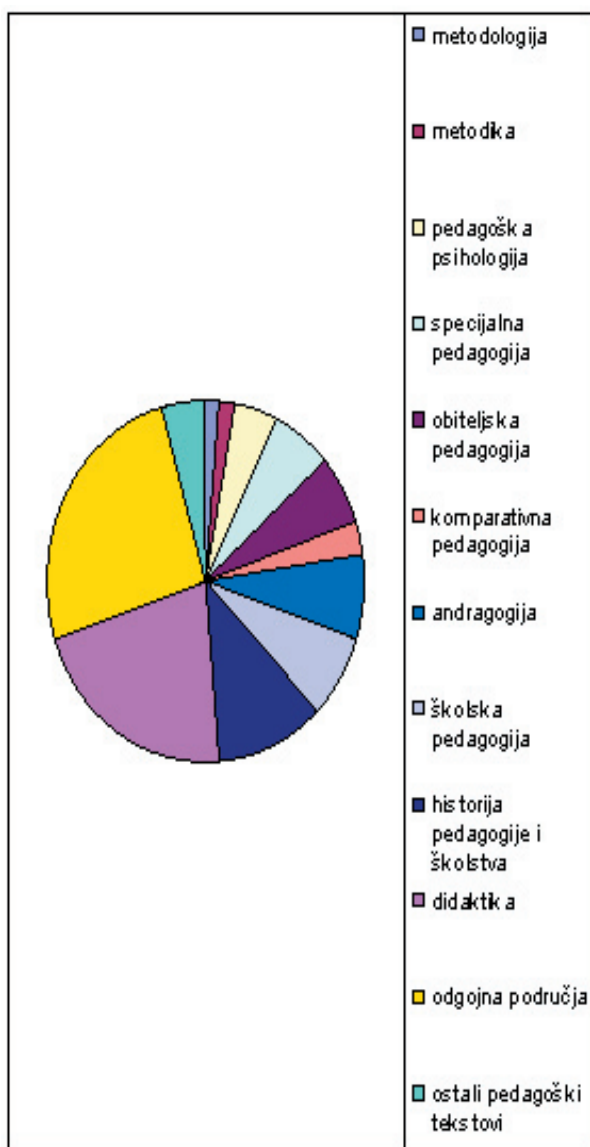
U naučno-istraživačkom metodu se jasno razlikuje polazna tačka opažaja i predstave od polazne tačke mišljenja.

U naučnom netodu se ove dvije tačke ne smiju poistovjećivati. Ovim poistovjećivanjem dolazi do epistemoloških redukcija koje se ispoljavaju u različitim rivalskim metodo-

loškim postupcima istraživanja.

Kretanje od apstraktnog do realno-konkretnog je srce znanstvenog metoda. Upravo se ovom metodom omogućuju epistemološka i metodološka zastranjivanja.

Ključne riječi u ovom tekstu su: metoda kretanja od apstraktnog ka realnokonkretnom, polazna tačka opažaja i predstave, polazna tačka mišljenja, realnokonkretno, duhovno-konkretno.

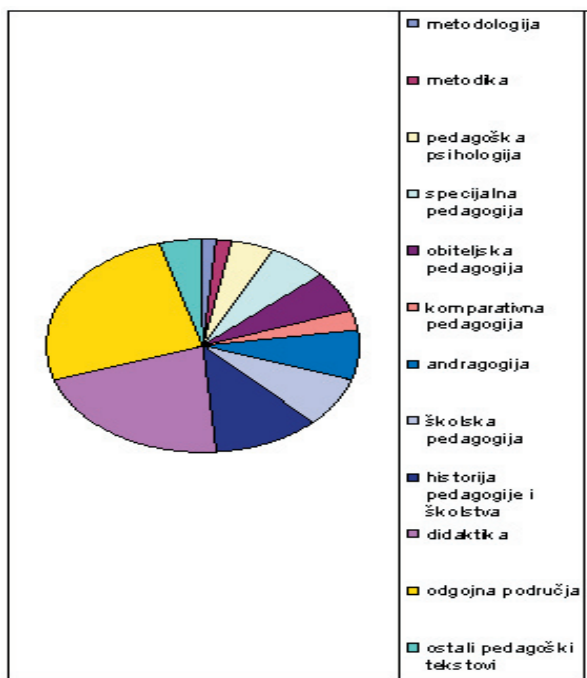

Grafički prikaz tekstova iz oblasti metodologije (2%), sa ostalim kategorijama

Od ukupno objavljenih tekstova, samo se 2% odnosi na tekstove iz oblasti metodologije.

4.3. ANALIZA TEKSTOVA IZ OBLASTI SOCIOLOGIJE ODGOJA

O problematici sociologije odgoja u 75 brojeva časopisa objavljena su 3 teksta, što procentualno iznosi 5% u odnosu na ukupni broj pedagoških tekstova.

Grafički prikaz tekstova iz oblasti sociologije odgoja (5%), sa ostalim kategorijama

U tekstu koji tretira područje sociologije odgoja autor govori o procesima pomoću kojih se dijelom potvrđuju, a dijelom razvijaju individualne životne snage djeteta u ciklusu kultura – ličnost.

Ključne riječi u ovom tekstu su: ciklus kultura – ličnost, akulturacija, enkulturacija, socijalizacija, internalizacija, diferencijacija, integracija, individuacija i personalizacija. Navodi se da su postupci podizanja djece istodobno i načini uvođenja djece u kulturu i načini razvijanja njihove ličnosti.

– “Dijete se uvodi u kulturu načinom na koji ga majka hrani;

– dijete se uvodi u kulturu načinom obuzdavanja dječijih impulsa, razumom i disciplinom;

– dijete se uvodi u kulturu roditeljskom ljubavlju koja nije, ali i onom koja jest uvjetovana manifestiranjem odobrenog ponašanja;

– dijete se uvodi u kulturu traženjem apsolutne poslušnosti, ali i/ili relativnom popustljivošću roditelja;

– dijete se uvodi u kulturu aktima podsticanja i unapređujućeg djelovanja, ali i aktima predupređivanja i sprječavanja”²¹

U ciklusu kultura – ličnost se pojavljuje više procesa konfluentnog obrazovanja. Procesi kao što su akulturacija, identifikacija, personalizacija, individuacija čine čitavu porodicu pojmova teorije konfluentnog obrazovanja.

Enkulturacija je proces prilagođavanja jednoj kulturi i usvajanje jedne kulture. Socijalizacija je proces u kome dijete stiče osjetljivost na socijalnu stimulaciju, a naročito osjetljivost na pritiske i obaveze zajedničkog, grupnog života. Individuacija je proces razvoja pojedinačne personalne strukture, tj. identiteta. Personalizacija je proces tvorbe personalne strukture individue, tj. osjećanja vlastitog identiteta. Diferencijacija je proces postajanja različitim u kome je individualizacija jedan njen aspekt.

Integracija je proces kojim se pojedini dijelovi ujedanjuju u višu i funkcionalniju novu cjelinu. Pojmom integracija objašnjavamo i razumijevamo samu ličnost. Integracija nagovještava hijerarhijsku organizaciju ličnosti.

U još jednom tekstu koji tretira oblast sociologije odgoja, autor, između ostalog, piše da odgajatelj nikad ne smije zaboraviti da se nasuprot odgojno-obrazovnog dobra nalazi duh odgajanika, kojeg uz pomoć pedagoškog akta i metoda valja probuditi i pobuditi u njegovoj nezrelosti i neiskusnosti.

Dječiji duh, bez obzira na ove karakteristike, uvijek je otvoren prema znanju, prema nosiocima i prenosiocima svih vrijednosti. Dijete je uvijek spremno na prilagodbu okolini, za spoznaju svijeta u kome živi. Jednu pedagošku normu autor daje na sljedeći način: ”Nastoj da tvoj odgojno-obrazovni postupak i svaki pedagoški akt istodobno odgovaraju ljudskoj prirodi i prirodi sadržaja, tj. karakteru odgojno-obrazovnog dobra. Svako pedagoško uplitanje u rast i razvoj ličnosti ne otvara put ka ljudskom duhu. Svaka pedagoška nakana ne

dovodi do željenih rezultata. Naprotiv, njima se može posve onemogućiti razvoj dispozicija dječijih tendencija i potencija.²²

Ovom kategorijom je završen cjelokupni prikaz svih kategorija i potkategorija tekstova koji su u *Muallimu* objavljeni u periodu od 1990. do decembra 1992. godine, sa ukupno 75 brojeva, u kojima se našlo 66 tekstova koji tretiraju pedagošku problematiku.

IV. ZAKLJUČAK

U periodu od 1990. do 2003., uključujući prekid od aprila 1992. godine do oktobra 1994. godine, izašlo je 75 brojeva *Muallima*. *Muallim* je islamska revija, odnosno časopis za odgoj i obrazovanje. Naime, u periodu od 1990. do 1997. godine, *Muallim* je izlazio u formi islamske revije, dok u periodu od 2000. godine pa nadalje *Muallim* izlazi u formi časopisa za odgoj i obrazovanje. Ova naizgled nevažna činjenica, ustvari, odražava vrlo raznoliku strukturu *Muallima* u ova dva perioda.

Analiza tekstova u ovom periodu je pokazala da je *Muallim* u periodu od 1990. do 1997. godine bio islamska revija koja je gotovo podjednako tretirala sva područja islamskoga života, odnosno sve islamske discipline. S obzirom na to da je *Muallim* osnovan kao revija koja se prvenstveno trebala baviti pitanjima odgoja i obrazovanja, što je u prvom periodu svoga izlaženja on, ustvari, i bio (ovo se može zaključiti iz pregleda bibliografije u prvih deset godina), u periodu od 1990. do 1997. godine *Muallim* je u određenom smislu po sadržaju i strukturi odstupao od prvobitne forme.

Tek 2000. godine, nakon što je registriran kao časopis za odgoj i obrazovanje, sa nešto izmijenjenim nazivom kao *Novi Muallim*, ovaj časopis ponovo vraća svoju prvobitnu formu i po strukturi i sadržaju odražava namjere i ciljeve osnivača.

Ove primjedbe najbolje se mogu potvrditi činjenicom da je, od ukupno 66 tekstova koji tretiraju pedagošku problematiku, svega 15 objavljeno u periodu od 1990. do 1997. godine, kad su izašla 63 broja *Muallima*, dok je u 12 brojeva *Muallima* koji su izišli u periodu od 2000. do 2003. godine iz različitih oblasti

pedagogije objavljen 51 tekst.

Časopis dobio naziv *Muallim* po arapskoj riječi *muallim*, koja označava onoga koji poučava, očekivano je da ova revija, odnosno časopis snažnije i sadržajnije tretira probleme odgoja i obrazovanja. *Muallim* je, ustvari, utemeljen kao priručnik za imame koji vrše odgoj i obrazovanje u mektebima, kao i za vjeroučitelje koji su uključeni u odgojno-obrazovni proces u školama, prvenstveno kroz nastavni predmet vjeronauke.

Ako istražujemo uzroke zašto je *Muallim* u periodu od 1990. do 1997. godine malo i šturo tretirao pedagošku problematiku, onda možemo ustanoviti da se radi o dva bitna razloga:

– Prvi razlog možemo tražiti u činjenici da je *Muallim* 1990. godine počeo izlaziti nakon dugogodišnjeg prestanka izlaženja te da se Redakcija islamske revije *Muallim*, kako se ovo glasilo nazivalo u tom periodu, nije rukovodila istim uređivačkim ciljevima i interesima kao njeni utemeljitelji 1910. godine. Istovremeno, unutar Islamske zajednice je u tome vremenu bio veliki nedostatak javnih glasila, tako da je *Muallim* morao tretirati gotovo sva područja islamskoga života, a ne samo područja odgoja i obrazovanja;

– Drugi razlog vjerovatno leži u činjenici da je u periodu od Drugog svjetskog rata do 1990. godine, kad je izišao prvi broj *Muallima*, vjeronauka u školama bila izbačena u svim aspektima i oblicima. Nakon što je u periodu od 1993. godine, pa do 1996. godine vjeronauka postepeno vraćana u osnovne i srednje škole, potreba za specijaliziranim časopisom za odgoj i obrazovanje je postajala sve snažnija. *Novi Muallim* je i pokrenut 2000. godine s ciljem da odgovori zahtjevima i potrebama kvalitetne organizacije i izvođenja vjeronauke u školama.

Ako pokušamo odgovoriti na temeljno pitanje ovoga rada – kakav je i koliki bio utjecaj *Muallima* na odgoj i obrazovanje svih kategorija društva – onda na temelju analize tekstova iz 75 brojeva *Muallima*, njih 66, možemo uspostaviti sljedeće zaključke:

1. U principu, *Muallim* je odgovorio svojoj temeljnoj zadaći u smislu doprinosa

odgoju i obrazovanju svih kategorija i ciljnih grupa kojima se obraća.

Muallim je, naime, časopis čiji je izdavač Islamska zajednica, tačnije Udruženje ilmije Islamske zajednice u BiH, te je prirodno da je prvenstveno namijenjen pripadnicima ove vjerske zajednice, premda nije strogo upućen samo njima. Ako pogledamo strukturu tekstova, ustanovit ćemo da najveći broj tretira odgojno-obrazovno područje.

Po brojnosti slijede tekstovi iz didaktike, zatim iz historije pedagogije i školstva, školske pedagogije, andragogije i tako redom. Sa izuzetkom samo jedne kategorije, sve ostale kategorije su više ili manje zastupljene. Uzimajući u obzir društveno-politički ambijent, kadrovske i druge kapacitete koji su stajali na raspolaganju, kao i prekinutu tradicija pedagoške prakse zaposlenih u Islamskoj zajednici, može se kazati da je *Muallim* imao značajan doprinos u razvoju pedagoške misli i prakse u našem društvu, posebno među pripadnicima Islamske zajednice.

2. Indikativno je da se analizom strukture tekstova došlo do podataka da nema nijednog teksta iz područja predškolske pedagogije. Ovo tim prije iznenađuje što je *Muallim*, pored ostalog, bio namijenjen muallimima koji su izvodili mektebsku nastavu, a tu je značajan broj polaznika predškolskog uzrasta. Nepoznat je razlog nedostatka ove vrste tekstova u *Muallimu*.

3. Zanimljiv je i podatak da je u strukturi svih tekstova područje metodike i metodologije tretirano samo sa po jednim tekstom. Ovo ukazuje na činjenicu da se metodikom i metodologijom pedagoškog rada malo ko bavio i da je posljedica toga činjenica da se metodika i metodologija rada u mektebima i u procesu vjeronauke u školama vrlo sporo mijenjala. To je, sa pozicije rezultata, najporaznija činjenica do koje smo došli ovom analizom.

4. Analizom tekstova se, također, pokazalo i to da su autori u prvoj fazi

izlaženja *Muallima* bili većinom ljudi zaposleni u strukturama Islamske zajednice, među kojima je mali broj onih koji su specijalizirani za neka područja pedagogije. Zato u tom periodu ima mali broj tekstova i oni manje stručni sa pozicije kavaliteta. Ali, u drugoj fazi izlaženja *Novog Muallima* je znatno veći broj tekstova iz područja pedagogije čiji su autori uglavnom kvalificirani za područje o kome pišu.

PRIJEDLOZI ZA UNAPREĐENJE ČASOPISA NOVI MUALLIM

Časopis *Novi Muallim* jedan je od važnijih časopisa koji tretiraju odgoj i obrazovanje u Bosni i Hercegovini. Ima zavidan tiraž od 3.000 primjeraka i izlazi tromjesečno. Ima ozbiljnu i dosljednu uređivačku politiku i prisutan je u većini osnovnih i srednjih škola u Federaciji Bosni i Hercegovini, kao i na višim i visokim školama. U *Muallimu* objavljuju eminentni stručnjaci iz područja pedagogije, univerzitetski profesori, književnici, istaknuti kulturni i javni radnici, kao i nastavnici koji su direktno uljučeni u odgojno-obrazovni proces.

Uredništvo *Muallima* treba obratiti pažnju na neke pojedinosti kako bi ovaj časopis bio još kvalitetniji i imao veći doprinos u odgojno-obrazovnom radu.

– Primjetno je da u *Muallimu* nema praktičnih primjera pripreme nastave i izvođenja nastave. Nastavnici koji trenutno izvode vjeronauku u školama, a kojima je *Muallim* prvenstveno namijenjen, u većini slučajeva nemaju stručno pedagoško obrazovanje. Zato bi praktični primjeri o tome kako se priprema nastavni sat i kako se izvodi jedna nastavna jedinica bili od velike koristi za poboljšanje kvaliteta vjeronaučne nastave.

– S obzirom da je mektebska nastava uglavnom rad sa predškolskom populacijom, nužno je intenzivirati tekstove iz područja predškolske pedagogije. I u ovom dijelu nastave, koji obuhvata veliki broj predškolske djece, vrlo je važna metodika i metodologija, koje su vrlo malo zastupljene u tekstovima.

– Andragogija kao nauka koja se bavi odgojem i obrazovanjem odraslih je izuzetno važna čitaocima *Muallima*. Naime, *Muallim*

čita više od 1.500 imama koji jedanput sedmično drže predavanja odrasloj populaciji. Uglavnom je tradicionalan način na koji to rade, kao i metode koje koriste, i ne prate se nove mogućnosti i izazovi. Tekstovi koji tretiraju ovo područje trebaju biti znatno češći. I u ovom području su važni praktični primjeri o tome kako se priprema i realizira ovaj način rada sa odraslama.

– Konačno, u posljednjim brojevima *Muallima* tekstovi su preobimni i neinteresantni čitaocu. U prvim brojevima *Muallima* tekstovi su kratki i sažeti. Praksa je pokazala da se u štampi i časopisima uglavnom čitaju kratki tekstovi. Duge tekstove čitaju većinom oni koji se bave tom problematikom i žele se stručno usavršavati.

Bilješke:

- 16 Nusret Voloder: Mjesto i uloga direktora škole u danjašnjem vaktu, *Muallim*, br. 29.-30., februar 1995. godine, str. 8.
- 17 Izet Pehlić: Nova škola– iznutra, *Muallim*, godina 3., br. 9., mart 2002. godine, str. 54.
- 18 Ishak Alešević: Kriza porodice i put njenog prevladavanja, *Muallim*, godina 2., br. 7., 2001.godina, str. 17.
- 19 Dr. Ismet Dizdarević: Psihološko zlostavljanje djece u obitelji, *Muallim*, godina 1., br. 4., decembar 2000. godine, str. 57.
- 20 Dr. Aysegul Erdog: Mentalni odgoj djeteta, *Muallim*, juli 1991. godine, br. 10, str. 20.
- 21 Dr. Mujo Slatina: Principi učenja i razvoj ličnosti, godina 1., br. 2, juli 2000. godine, str. 9.
- 21Dr. Mujo Slatina: Procesi konfluentnog obrazovanja u ciklusu kultura – ličnost, *Muallim*, godina 3., br. 10, juni 2002. godine, str. 12.
- 22 Dr. Mujo Slatina: Otvoriti put ka ljudskom duhu, *Muallim*, br. 42, mart 1996. godine, str. 14.

V. LITERATURA

- 1. Dr.Vladimir Mužić, Metodologija pedagoškog istraživanja, Svjetlost, Sarajevo, 1982. godine,
- 2. Pedagoška enciklopedija, Beograd, 1989. godine,
- 3. Rudi Stojak, Metoda analize sadržaja, Sarajevo, 1990. godine,
- 4. Bratoljub Kljajić, Rječnik stranih riječi, Zagreb, 1985. godine

m

Summary

Fatima Fetić

PEDAGOGICAL IMPORTANCE
OF MUALLIM MAGAZINE

From 1990 to 2003, the pedagogical influence of *Muallim* magazine was reflected in several academic sectors. The most apparent impact the magazine made, was inside educational institutions. The presence of the magazine in a great number of schools and the availability and accessibility of its content to the teaching staff, directly involved in lecturing and education process, had a very favorable effect.

In addition, *Muallim* was very much present in home libraries, which greatly contributed to improving the youth's upbringing. In the aforementioned period, *Muallim* was one of undoubtedly most important pedagogical and educational magazines in this country.

All 66 articles that came out in the total of seventy-five *Muallim's* issues published in the given period, were organized in major academic areas.

The articles have been analyzed, and a special emphasis was given to major points regarding teaching and training in the context of particular venue. Analysis was shown in the graphic form in order to accentuate the structure and the ratio of particular types of texts in the overall number.

Muallim has fulfilled its main goal to contribute to better quality of education and training of all categories and target groups of its intended readership. However, what has been identified is the apparent lack of articles on pre-school pedagogy and the scarce number of articles on teaching techniques and methodology.

موجز

فاطمة فتيش

التأثير التربوي لمجلة "المعلم"

يتضح التأثير التربوي لمجلة "المعلم" في الفترة بين عامي 1990 و 2003 م، من خلال مضامين مختلفة، ولكن التأثير الأكبر لهذه المجلة على العملية التربوية كان عبر الشكل المؤسسي للتربية والتعليم. إن دخول هذه المجلة إلى الكثير من المدارس، وقرب محتواها من المعلمين والمدرسين المنخرطين في عملية التربية والتعليم بشكل مباشر، قد جاء بنتائج إيجابية. إضافة إلى ذلك، فإن المجلة تشغل حيزاً واسعاً في مكتبة الأسرة، مما كان له كبير الأثر على التربية الأسرية للأطفال. ويمكننا القول أن هذه المجلة تعتبر إحدى أهم المجالات في مجال التربية والتعليم في الفترة المذكورة. إن جميع المقالات الستة والستين التي نشرت في 75 عدداً من مجلة "المعلم" خلال هذه الفترة، قد تم تصنيفها حسب نظام الفنون التربوية الرئيسية. وقد أجري تحليل لجميع هذه المقالات، وتم التركيز على أكثر المواضيع إثارة، والتي تعالج مسألة التربية والتعليم ضمن الظروف السائدة حين كتابة المقال. ويظهر التحليل من خلال التوضيح البياني بحيث يبدو جلياً بنية ونسبة مشاركة أنواع محددة من النصوص في العدد الكلي.

لقد أدت مجلة "المعلم" واجبها الأساسي المتمثل في تحسين مستوى التربية والتعليم عند جميع الفئات والمجموعات المستهدفة التي تخاطبها المجلة. ويلاحظ نقص في المقالات التي تعالج مسألة تربية الأطفال الصغار قبل سن المدرسة، كما تلاحظ ندرة المقالات حول علم أساليب التدريس والمنهجية التربوية.